

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Новосельського Івана Федоровича
«Конвергентні медіа в соціокультурному
полі України: політологічний аспект»,
подану на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю
052 «Політологія»

Сучасний розвиток суспільно-політичних процесів вирізняється своєю динамічністю і супроводжується низкою чинників різної генези та траєкторії розгортання. Інформаційно-комунікативні детермінанти, зокрема діяльність засобів масової комунікації (ЗМК), виявилися одними з найбільш впливових і помітних у системі координат «влада-громада» або «державо-суспільство». Наразі переконливим є твердження, що медіа – це не лише журналістське ремесло і не тільки спосіб фіксації фактів, а широкий інструментарій конструювання громадської думки, суспільних настроїв, підтримки чи блокування соціумом політичних рішень, формування суспільного порядку денного тощо. За таких умов тема і логіка наукової кваліфікаційної праці І. Ф. Новосельського є актуальною і доцільною, має теоретичну та практичну цінність. Автор у своєму дисертаційному дослідженні охопив важливі напрямки дослідження феномену впливу медіа, що перебувають на етапі глобальної модернізації й інтеграції у політичну та соціокультурну сфери.

Здобувач актуалізував значний пласт наукових розвідок, орієнтованих на пошук оптимальної форми взаємовідносин традиційних і нових мас-медіа, співвідношення запитів суспільства на інформацію та відповідного ресурсу альтернативних ЗМІ, унормування діяльності конвергентних медіа, можливостей їх інтеграції у правове і політичне поле держави. Дійсно, всі перераховані процеси є частиною нової реальності, а порядок денний теоретичних досліджень формується за умов динамічного розвитку його об'єкту – вітчизняних конвергентних медіа та збільшення чисельності

користувачів, які послуговуються їхніми можливостями. Як наслідок, нові медіа своєю присутністю у соціокультурному та політичному середовищах сучасних держав оновили науковий категоріальний апарат політичної науки, розширили міждисциплінарну методологію відповідних досліджень, а І. Ф. Новосельський своїм науковим пошуком поглибив базові уявлення про політичну комунікацію та роль різних типів медіа у ній.

Важливість кваліфікаційної роботи визначається також її виконанням у контексті держбюджетної теми Навчально-методичного і наукового центру політичних та євроінтеграційних досліджень «Євроінтеграційний вибір України: історія, політика, перспективи» за номером державної реєстрації 0109U001413 ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», що безумовно є свідченням предметного і практико-орієнтованого підходу до обрання теми, формулювання мети і завдань.

Мета, поставлена дисертантом, полягала у тому, щоб з'ясувати політичні аспекти впливу конвергентних медіа на соціокультурне середовище сучасної України. Багатогранність обраної мети зумовила подальше опрацювання значного обсягу емпіричного матеріалу, який стосується як інституціонального, так і поза інституціонального – соціокультурного – проявів медіавпливів, які чинять модерні форми мас-медіа. Джерельна база, що дозволила всебічно дослідити проблематику, програмовану метою дисертації, була систематизована та проаналізована із використанням методологічного інструментарію різних наукових дисциплін, зокрема таких, як філософія, математика, соціологія, кібернетика, лінгвістика, політологія, а також комунікативістика (С. 66, 69). Підкреслимо важливість визначення автором серед ключових категорій кваліфікаційної наукової праці змісту середовища політичної комунікації. Він кваліфікується як сукупність умов та сфери суспільних і міжінституціональних взаємодій (інтерацій), у яких відбувається обіг інформації та символів, спілкування суб'єктів політики на горизонтальному та вертикальному рівнях і координація (узгодження) суспільно-політичних інтересів (С. 73).

Новизна дисертаційної роботи, на нашу думку, полягає передусім у тому, що автор обґрунтував своєрідну синергію еволюції медіа та посилення медіатизації суспільно-політичних відносин з акцентом на вкоріненості антагоністичної взаємозалежності цих процесів. Так, І. Ф. Новосельський довів характерну суперечливість тенденцій впливу конвергентних медіа на політичну участь. Наголошено, що, з одного боку, нові медіа створюють відносно вільний простір для висловлення різних поглядів, однак контроль за змістом цієї інформації й досі не врегульовано. Втілені у нових медіа алгоритми забезпечують швидке й масове поширення інформації без посередництва атрибуту «інституція ЗМК», водночас нова реальність знецінює такий традиційний аспект, як «джерело інформації», її істинність, достовірність. Важливим є висновок про те, що як у світі, так і в Україні відбувається зміна сутності та звичного сприйняття політичної участі – замість акту «дії» домінантним стає відношення, емоція «причетності» і тяжіння до кліктивізму, слактивізму та ескапізму, а віддаленість персональних комп'ютерів і смартфонів від джерела події мотивує до персонального дистанціювання, відсутності зацікавленості у встановленні першопричин суспільно-політичних зсувів (С. 20). Виявлені автором ризики та суперечності є свідченням того, що політична сфера, яка, зокрема, покликана регулювати інформаційно-комунікативні процеси, сама поступово стає заручницею їх трансформацій, медіатизується.

Важливим результатом дисертаційного дослідження І. Ф. Новосельського стало авторське тлумачення сутності саме політичних наслідків зміни комунікативної детермінанти суспільного розвитку. Цей аспект сформульовано у пункті наукової новизни з аргументацією амбівалентного характеру політичної комунікації, де, з одного боку, громадяни визначають свою прихильність до тих чи інших політичних ідей, висловлюють підтримку політикам, ідентифікують себе як учасників суспільно-політичних рухів тощо, а з іншого, – саме інформаційно-комунікативне середовище сучасної України кваліфікує користувача за його висловлюваннями й іншою демонстрацією

позиціонування у мережі відповідно до усталених політичних лексем («зелені», «порохоботи», «ватники»/«вишиватники», «п'ята колона» та под.) (С. 21). Це своєрідний лексичний код точки перетину сучасної української політики та громадянського суспільства, що розгортається у просторі соціальних медіа.

Щодо висновків дослідження про зв'язок політичної комунікації, реалізованої через конвергентні медіа, та формування соціокультурних наративів у суспільстві, І. Ф. Новосельський висловив перспективне і аргументоване припущення, що нове комунікативне середовище впливає на складову політичної культури у частині культури участі, вибору, споживання, де простежується домінування спрощених процедур (С. 198). Здобувач обґрунтовує можливість кількісного обчислення політичної та соціальної активності за допомогою «кліків», «уподобань», «репостів» інших форм пасивної участі. Звідси бере початок і новий етап глобалізації культури, коли фізичні кордони не обмежують рух інформації та комунікацію, рух тексту на екрані, а оновлення сторінок сайтів створюють відчуття реальної взаємодії. Водночас, у роботі розкрито й діаметральні тенденції – поширення явищ псевдоучасті, адже культурні маркери засвоюються через екран, свободу усвідомлено обмежують віртуальним її виявом, суспільство стає «аудиторією», громадянин – «користувачем» (С. 198). На прикладі світового досвіду функціонування соціальних мереж І. Ф. Новосельський актуалізував суперечливість впливу конвергентних медіа на розвиток демократії, яка полягає у їх здатності сприяти реалізації принципу плюралізму думок, розширювати можливості людей бути більш інформованими споживачами медіаконтенту, привертати увагу до актуальних та резонансних подій, підвищувати рівень громадянської активності. Натомість створюючи водночас ризики для використання маніпуляційних технологій, здійснення пропаганди та ведення глобальних інформаційних війн, що призводить до виникнення нових викликів для демократичних держав, особливо транзитивного періоду їх історії.

Зміст роботи та опубліковані наукові праці дають підстави стверджувати, що мета та завдання дослідження вирішені в повному обсязі та корелюються із

його підсумками і висновками. За результатами ґрунтовної наукової розвідки здобувачем опубліковано шість наукових публікацій, з яких чотири статті у фахових виданнях із політичних наук в Україні, дві статті в іноземних наукових журналах. В опублікованих працях висвітлені основні положення дисертації, що становлять наукову новизну і винесені на захист. Усі результати кваліфікаційного дослідження отримано автором самостійно. Обґрунтованість наукових положень, висновків, сформульованих у роботі, також підтверджується їхньою апробацією на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Якість, обсяг та кількість публікацій здобувача відповідає вимогам, встановленим для здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертаційне дослідження І. Ф. Новосельського має прикладну та наукову цінність. Концептуалізація впливів конвергентних медіа на соціокультурне поле України крізь призму політичних ідентичності, участі, культури дає підстави для подальших теоретичних досліджень окремих його складових та формування управлінських практик, які дозволять уникнути критичних наслідків надмірної медіатизації суспільно-політичних відносин та політизації медіасередовища як плюралістичної компоненти демократичних процесів. Нагальними для України вважаємо результати аналізу мережевих активностей політиків, політичних інститутів, їхнього впливу на комунікацію з суспільством за посередництва соціальних медіа, висновки щодо нетотожності громадської активності у соцмережах та в реальній політичній діяльності. Зміст та подальші висновки дослідження є актуальними для впровадження як в інституціональній площині, так і в навчальному процесі, зокрема, для підготовки майбутніх фахівців-політологів, журналістів, психологів, медіаменеджерів, державних службовців та ін.

Позитивно оцінюючи зміст і результати дисертаційного дослідження І. Ф. Новосельського, вважаємо за необхідне висловити щодо них деякі зауваження та рекомендації:

1. Визначаючи дослідницьким завданням з'ясування змісту трансформації уявлень про природу політичної комунікації (п.п. 1.1.), варто було б, серед іншого, виділити маркери еволюції вказаних ідей. З одного боку, це концептуалізувало б загальні висновки, з іншого боку, стало б своєрідною відправною точкою для виявлення і прогнозу подальших тенденцій щодо взаємної інтеграції політичної та комунікативної сфер життя суспільства.

2. У підрозділі 1.3. «Методологічні аспекти наукового пошуку» автор наголосив на провідній ролі компаративного методу у проведеному дослідженні (С. 69). Зокрема, порівняльний інструментарій широко застосовано для аналізу форм активностей політичних акторів та інститутів, рівнів їхньої підтримки з боку населення, інших індивідуальних та групових особливостей сприйняття політичної реальності крізь призму медіа. Водночас, було проігноровано можливості компаративного підходу у з'ясуванні відмінностей функціоналу традиційних та конвергентних медіа, які б розширили аргументацію змістовної складової дефініції «нові медіа», яка й досі залишається дискусійною.

3. Попри те, що робота спирається на широку емпіричну базу, охоплюючи предметним полем кілька напрямів гуманітарних знань та суспільних наук, формулюючи висновки, які окреслюють тенденції і для владних інституцій, і для громадянського суспільства, потребує посилення саме політологічна компонента. До прикладу, конкретизація впливів конвергентних ЗМК на політичну систему та її елементи якісно доповнила б другий розділ дисертації, а аналіз наслідків медіатизації суспільних відносин для функціонування політичних інститутів – третій розділ наукової роботи.

4. Дослідження, представлене І. Ф. Новосельським особливо актуалізовано умовами та обставинами нинішнього часу, а це військова та інформаційна агресія Російської Федерації щодо України, пандемія коронавірусу, триваюча економічна криза та ін. В усіх вказаних чинниках присутня медіаскладова, що зумовлює потребу пошуку нових форм здійснення інформаційної політики, яка б відповідала національним інтересам і викликам

сучасності. З цього погляду, варто звернути увагу на можливості конвергентних медіа у реалізації відповідних інформаційних кампаній, наприклад, у просуванні культурної дипломатії, а також визначити потенціал нових медіа у найбільш пріоритетних напрямках державної політики України.

5. Також нам видається більш доречним та таким, що відповідає змісту дослідження, використання прикметника «комунікативний» і похідних від нього замість вживаного у тексті «комунікаційний».

Враховуючи багатоаспектність і міждисциплінарність предмета дослідження, наголосимо, що висловлені зауваження і рекомендації не впливають на високу оцінку дисертації І. Ф. Новосельського, не знижують її теоретичної та прикладної цінності. Положення дисертації є ґрунтовною розробкою актуальної проблеми, аргументованою з урахуванням як релевантних теоретико-концептуальних позицій, так і сучасних тенденцій суспільно-політичного розвитку України. Відповідно, дисертаційне дослідження Івана Федоровича Новосельського «Конвергентні медіа в соціокультурному полі України: політологічний аспект» за своїм змістом, рівнем наукової новизни та характером висновків відповідає спеціальності 052 «Політологія» та вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 167 від 06.03.2019 р. «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії». Отже, його автор І. Ф. Новосельський заслуговує на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 «Політологія».

Офіційний опонент

Завідувач кафедри
міжнародних медіакомунікацій
та комунікативних технологій
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
доктор політичних наук, доцент

